

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ ректора університету
«29 серпня» 2023 року № 231
Ректор
Олександр ГАЛИЧ

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ
ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА
В ПОЛТАВСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ АГРАРНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ
ДО 2030 РОКУ

СХВАЛЕНО
Протокол засідання вченої ради
університету

«29» серпня 2023 р. № 1

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ПОЛТАВСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ АГРАРНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ДО 2030 РОКУ

Стратегія розвитку інклюзивного освітнього середовища в Полтавському державному аграрному університеті до 2030 року (далі – Стратегія) визначає напрями роботи задля вдосконалення інклюзивного освітнього середовища Університету, забезпечення умов для самореалізації кожного учасника освітнього процесу і доступу до якісних освітніх та інших послуг з урахуванням потреб кожної людини.

Полтавський державний аграрний університет (далі – Університет) – це заклад вищої освіти, що створює, зберігає, примножує та поширює знання в таких галузях: аграрно-продовольчій, природничій, біоінженерній, виробничо-технологічній, архітектурно-будівельній, електрично-інженерній, механікоінженерній, транспортній, ветеринарно-медичній, соціально-поведінковій, гуманітарній, освітньо-педагогічній, інформаційних технологій, управлінсько-адміністративній, правовій, публічного управління та адміністрування, міжнародних відносин і сфері обслуговування шляхом забезпечення високої якості підготовки фахівців відповідно до чинних міжнародних і вітчизняних стандартів вищої освіти, потреб стейкхолдерів і вимог до високого рівня конкурентоспроможності випускників на ринку праці, підвищення їхньої професійної мобільності.

Враховуючи норми законодавчих актів і міжнародні документи, що є основою для запровадження інклюзивної освіти, – Загальну декларацію ООН про права людини (1948 р.); Конвенцію ООН про права осіб з інвалідністю (2006 р.); Конвенцію ООН про права дитини (1989 р.); Конвенцію ООН про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти (1960 р.); Саламанську декларацію про принципи, політику і практичні дії у сфері освіти людей з особливими потребами (1994 р.); Конституцію України (254к/96-ВР, 1996 р.); Закон України «Про освіту» (2145-VIII, 2017 р.); Закон України «Про вищу освіту» (1556-VII, 2014 р.); Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» (875-XII, 1991 р.); Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» (2017-III, 2000 р.); Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» (2961-IV, 2006 р.); Закон України «Про соціальні послуги» (2671-VIII, 2019 р.); Концепцію розвитку інклюзивного навчання (наказ Міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 р. № 912); Порядок організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 635); Національну стратегію із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 р. (розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 р. № 366) відповідно до пункту 112 Плану заходів на 2023–2024 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2023 р., затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25.04.2023 р. № 372-р, інші нормативно-правові акти, що регулюють

відносини у сфері освіти соціального захисту та соціальної реабілітації осіб з особливими потребами; Статут ПДАУ – Університет провадить освітню діяльність з дотриманням загальнолюдських прав, зокрема щодо здобуття якісної освіти особами з особливими освітніми потребами, тож повноцінне і всеохоплююче впровадження інклюзивної освіти на усіх рівнях є пріоритетним завданням для забезпечення права здобувачів освіти на освіту.

Інклюзивне освітнє середовище розглядається як сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання і розвитку здобувачів вищої освіти, ефективної професійної діяльності працівників Університету, надання якісних освітніх та інших послуг особам незалежно від їхньої приналежності до Університету з урахуванням їхніх потреб і можливостей.

Розвиток інклюзивного освітнього середовища, застосування принципів універсального дизайну та розумного пристосування, що забезпечує доступність і різноманітність, відповідає потребам кожного учасника освітнього процесу, є невід'ємною складовою системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти.

Упровадження інклюзивного освітнього середовища в Університеті ґрунтується на таких **принципах**: повага до притаманної людині гідності, її особистої самостійності, зокрема свободи робити власний вибір, і незалежності; рівність можливостей; рівність чоловіків і жінок; формування толерантності та взаєморозуміння в освітньому середовищі, відсутність дискримінації; відкритість і гнучкість освіти, здатність швидко реагувати на зміни та виклики, повне й ефективно залучення до освітнього процесу; повага до особливостей осіб з особливими освітніми потребами та/чи інвалідністю і прийняття їх як компонента людської різноманітності; забезпечення архітектурної, інформаційної, освітньої та соціальної доступності освітнього середовища; повага до здібностей осіб з особливими освітніми потребами та/чи інвалідністю і забезпечення їхнього права зберігати свою індивідуальність; інноваційність, аналіз, пошук і впровадження кращих підходів в інклюзивній практиці; дотримання стандартів якості освітніх послуг і науково-методичного забезпечення; узгодженість і скоординованість дій підрозділів та учасників освітнього процесу; безперервність і наступність інклюзивної освіти на всіх рівнях освіти; індивідуалізація навчання та гармонійний розвиток особистості; залучення до суспільного життя, соціалізація, підготовка до професійної діяльності.

На виконання вищезазначених нормативно-правових актів і заявлених принципів Університет забезпечує доступність і якість освітніх послуг, враховуючи можливості й потреби кожного учасника освітнього процесу, шляхом створення інклюзивного освітнього середовища **на рівні фізичного, освітнього (діяльнісного), соціального простору та гнучкого часового виміру.**

В основу Стратегії покладено чітке розуміння змісту термінів «фізична безбар'єрність», «безбар'єрний простір», «безбар'єрність», «об'єкти фізичного оточення», «універсальний дизайн», «транспортна інфраструктура», «освітній (діяльнісний) простір», «часовий вимір»,

«соціальна інфраструктура», «просторове планування», «просторовий розвиток», «фізичний простір».

Фізична безбар'єрність – доступність усіх об'єктів фізичного оточення для всіх соціальних груп незалежно від віку, стану здоров'я, інвалідності, майнового стану, статі, місця проживання та інших ознак.

Безбар'єрний простір – це простір Університету, в якому реалізуються рівні права для кожного учасника освітнього процесу на рівний доступ до якісної освіти, розвитку здібностей і творчого потенціалу.

Безбар'єрність – це стала політика Університету, зафіксована у цій Стратегії і Стратегії розвитку ПДАУ, що ґрунтується на готовності створювати фізичне, освітнє і соціальне середовище, в якому комфортно навчатися і перебувати всім учасникам освітнього процесу.

Об'єкти фізичного оточення – це будівлі навчальних, житлових, спортивних корпусів та інші об'єкти благоустрою Університету.

Універсальний дизайн – дизайн об'єктів фізичного оточення, програм і послуг, максимально придатний для використання всіма групами населення без необхідності додаткової адаптації чи спеціального дизайну. Універсальний дизайн не виключає допоміжних пристроїв для конкретних груп осіб з інвалідністю, де це необхідно.

Транспортна інфраструктура – сукупність відділів адміністративно-господарської частини Університету, які займаються ремонтом, будівництвом та реконструкцією, а також експлуатаційним утриманням доріг і пішохідних зон кампусу, паркомісць, пандусових споруд та інших об'єктів безбар'єрності.

Освітній (діяльнісний) простір – сукупність відповідних структур Університету, що забезпечують умови для самореалізації кожного учасника освітнього процесу та доступу до якісних освітніх послуг з урахуванням потреб кожної людини. За потреби і за наявності значної кількості осіб з особливими освітніми потребами передбачено створення спеціального центру підтримки здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами.

Часовий вимір передбачає зручний графік і спосіб спілкування, одержання знань і їх контролю.

Соціальну інфраструктуру забезпечують підрозділ з організації виховної та іміджевої діяльності, бібліотека, відділ маркетингу, творчі колективи, спортивний комплекс, гуртожитки студентського кампусу, волонтерський центр «Пульс», їдальні й кав'ярні, офіс психологічної служби, інститут кураторів академічних груп, офіс омбудсмана учасників освітнього процесу.

Просторове планування спрямоване на координацію управлінської практики та політики Університету, що впливають на просторову організацію.

Просторовий розвиток території Університету формується на основі будівної документації та документації із землеустрою, що розробляється з метою забезпечення його сталого розвитку.

Фізичний простір включає передусім доступність усієї інфраструктури на території Університету, наявність доступної та зрозумілої інформації про розташування будівель, приміщень і підрозділів закладу освіти для всіх

соціальних груп незалежно від віку, стану здоров'я, інвалідності, майнового стану, статі, місця проживання та інших ознак.

З метою вдосконалення фізичного простору Університету здійснюється моніторинг і контроль у сфері доступності об'єктів фізичного оточення і транспорту на систематичній основі з урахуванням сучасних вимог нормативно-правової та нормативної бази у сфері доступності об'єктів фізичного простору.

Зокрема, відділ АГЧ, директор студентського містечка, юридичний відділ, бухгалтерія також сприяють реалізації політики щодо створення безперешкодного життєвого середовища для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення шляхом удосконалення системи контролю за дотриманням нормативно-правових актів і національних стандартів у сфері доступності. Вони несуть відповідальність за несвоєчасне інформування про зміни юридичних норм і стандартів щодо формування фізичного безбар'єрного простору, нестворення фізичного безбар'єрного простору; встановлюють вимоги до керівників навчальних корпусів і гуртожитків щодо забезпечення їх доступності з перехідними положеннями і визначенням строку, до якого ці вимоги мають бути виконані; створюють механізми фінансування заходів із забезпечення фізичної безбар'єрності; розробляють стійкі механізми фінансування ініціатив, спрямованих на створення фізичної доступності, за кошти державного бюджету та з інших джерел; дотримуються державних будівельних норм з метою гармонізації положень, пов'язаних із забезпеченням фізичної доступності; розробляють внутрішні нормативні документи щодо влаштування доступності, а саме типові рішення щодо наявної забудови чи окремих споруд; переглядають частку паркомісць для осіб з інвалідністю та запроваджують механізми диференційованої частки місць; розробляють документацію для забезпечення доступності студентських гуртожитків, у яких немає ліфтів, і документацію для навчального корпусу № 4 з метою встановлення ліфта; удосконалюють чинні норми та стандарти забезпечення доступності під час реконструкції і капітального ремонту навчальних корпусів; облаштовують доступний проїзд власним автотранспортом або спецтранспортом, що забезпечує переміщення маломобільних груп населення; неслизьке покриття проїздів і тротуарів; безперешкодний підхід до будівель, пандуси на вході до них; сходи на вході та всередині будівель; бетонні сходи на входах, облицьовані плиткою, міцні, що не допускають ковзання; сходи всередині будівлі – рівні, суцільні, міцні, що не допускають ковзання, мають наклеєні тактильні смуги; підлоги з керамічної плитки та паркетні, що не допускають ковзання; дверні прорізи відповідних розмірів; дзвінки та інформаційні таблички, розміщені на вході в будівлі.

Досягнення стратегічних цілей дасть змогу добитися фізичної безбар'єрності в Університеті завдяки дотриманню загальноприйнятих практик створення безперешкодного життєвого середовища для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення та сталої мобільності; гармонізації підзаконних актів, норм і стандартів у сфері забезпечення

фізичної доступності та їх приведенню у відповідність до стандартів; розробленню і впровадженню дієвого механізму моніторингу і контролю за дотриманням норм і стандартів у сфері доступності; використанню коштів державного та місцевих бюджетів для придбання товарів, робіт, послуг, які є доступними для кожної людини; поліпшенню компетенцій спеціалістів адміністративно-господарської частини; збільшенню питомої ваги об'єктів фізичного оточення, які відповідають вимогам доступності, від загальної кількості; збільшенню частки фахівців у сфері архітектури та будівництва (зокрема у сфері технічного нагляду і контролю), які пройшли сертифікацію щодо знання норм законодавства та нормативних актів з доступності, а також принципів універсального дизайну.

Освітній (діяльнісний) простір є ключовим напрямом діяльності Університету з розвитку інклюзивного освітнього середовища з метою забезпечення умов для самореалізації кожного учасника освітнього процесу та доступу до якісних освітніх послуг з урахуванням потреб кожної людини.

Університет надає освітні послуги здобувачам вищої освіти всіх освітніх рівнів на рівній основі, без дискримінації, незалежно від віку, громадянства, місця проживання, статі, кольору шкіри, соціального та майнового стану, національності, мови, походження, стану здоров'я, ставлення до релігії, наявності судимості, а також від інших обставин із застосуванням особистісно орієнтованих методів навчання та з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності всіх здобувачів освіти, рекомендацій індивідуальної програми реабілітації особи з інвалідністю (за наявності) та/або висновку про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку особи (за наявності), що надає інклюзивно-ресурсний центр.

Організація освітнього процесу для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в Університеті передбачає удосконалення інклюзивного освітнього середовища, застосування принципів універсального дизайну в освітньому процесі, забезпечення необхідними навчально-методичними матеріалами та інформаційно-комунікаційними технологіями для організації навчального процесу, застосування в освітньому процесі найбільш прийнятних для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами методів і способів спілкування, забезпечення доступності інформації в різних форматах (збільшений шрифт, електронний формат та інші), забезпечення утворення інклюзивної групи відповідно до наказу ректора Університету на підставі письмового звернення здобувача освіти з особливими освітніми потребами або одного з батьків (інших законних представників), а також індивідуальної програми реабілітації особи з інвалідністю (за наявності), іншої документації, що підтверджує наявність в особи особливих освітніх потреб. Гранична чисельність здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в одній групі визначається з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких здобувачів освіти, спеціальності, пристосованості аудиторій тощо.

Забезпечується формування індивідуального навчального плану здобувача освіти з особливими освітніми потребами обов'язково за його участю, з урахуванням рекомендацій індивідуальної програми реабілітації особи з інвалідністю (за наявності) та/або висновку про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку особи (за наявності), що затверджується ректором Університету.

Для здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами в Університеті забезпечується спеціальний навчально-реабілітаційний супровід, зокрема:

- *навчально-організаційний супровід* – допомога учасникам освітнього процесу в організації освітнього процесу, написання та моніторинг виконання індивідуального навчального плану здобувача вищої освіти з особливими освітніми потребами, організація індивідуальних консультацій тощо;

- *психолого-педагогічний супровід* – діяльність, яка включає надання психологічної та педагогічної допомоги здобувачам вищої освіти з особливими освітніми потребами під час освітнього процесу;

- *соціальний супровід* – заходи щодо створення умов для соціальної та соціально-побутової підтримки здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами, зокрема надання інформації та допомоги у влаштуванні в гуртожиток, отриманні технічних засобів реабілітації, організації волонтерської допомоги для їхньої підтримки.

Для реалізації Стратегії Університет забезпечує облаштування ресурсних кімнат для навчання; кімнати психологічного розвантаження для надання консультацій психологом; кімнат відпочинку, особистої гігієни для здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами з урахуванням наявного фізичного простору Університету, що включає передусім доступність усієї інфраструктури на території, наявність доступної та зрозумілої інформації про розташування будівель, приміщень і підрозділів; освітнього (діяльнісного) простору, що включає умовне зонування території за видами діяльності (організацію осередків діяльності різного спрямування: освітньої, практичної, професійної, спортивної, мистецької, дозвілля тощо), забезпечення необхідними навчальними матеріалами та відповідними меблями, устаткуванням, засобами.

Забезпечується розвиток соціального середовища шляхом створення умов для ефективної взаємодії усіх учасників освітнього процесу з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей: між здобувачами освіти, між здобувачами освіти та науково-педагогічними (педагогічними) працівниками, між учасниками освітнього процесу та іншими зацікавленими сторонами (роботодавцями, громадськими організаціями та їх об'єднаннями тощо); розширення присутності Університету у справах громади, регіону (розвиток неформальної освіти та освіти дорослих, надання додаткових освітніх, та інших послуг тощо); організація діяльності Університету в часовому вимірі (гнучкі графіки роботи / навчання).

Важливими кроками для розвитку інклюзивного освітнього середовища в Університеті є: удосконалення локальної нормативної бази щодо

забезпечення надання якісних освітніх послуг здобувачам вищої освіти з урахуванням їхніх потреб і можливостей; розроблення «Положення про порядок супроводу (надання допомоги) осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення»; здійснення планування та загальної координації заходів задля вдосконалення інклюзивного освітнього середовища Університету; вивчення та впровадження успішного вітчизняного та провідного іноземного досвіду щодо створення інклюзивного освітнього середовища і роботи з особами з особливими освітніми потребами; призначення координаторів у навчально-наукових інститутах / на факультетах для підтримки й адаптації у процесі інклюзивного навчання осіб з особливими освітніми потребами; вдосконалення механізму для своєчасного виявлення особливих освітніх потреб здобувачів вищої освіти та реагування на них; розроблення та впровадження дієвого механізму моніторингу забезпечення освітніх потреб здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами; адаптація освітніх програм для осіб з особливими освітніми потребами, зокрема з використанням сучасних технологій в освітньому процесі; забезпечення необхідними дидактичними та навчально-методичними матеріалами для організації освітнього процесу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами; забезпечення доступності освітньої діяльності шляхом її адаптації до потреб і можливостей учасників: зміни характеру подання навчального матеріалу без зміни змісту або складності навчального завдання; зміни умов виконання завдання, методів і способів навчання; пристосування темпу навчання, використання альтернативних до встановлених офіційно шляхів і засобів комунікації для забезпечення можливості повторення, користування додатковими матеріалами, роз'яснення тощо; розроблення психологічною службою для осіб з особливими освітніми потребами програм адаптації для навчання в Університеті; адаптація розкладу занять для осіб з особливими освітніми потребами, які здобувають вищу освіту в Університеті; забезпечення проходження практик на підприємствах, в установах, організаціях із урахуванням їхньої відповідної інфраструктури та пристосованості до потреб осіб з особливими освітніми потребами; створення можливостей академічної мобільності для осіб з особливими освітніми потребами, зокрема міжнародної; забезпечення можливостей визнання результатів навчання, здобутих у неформальній / інформальній освіті, для здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами; удосконалення показників і критеріїв, що характеризують стан освітнього середовища в Університеті, методики моніторингу стану, збору та аналізу відповідної інформації, формулювання відповідних рекомендацій; періодичне проведення моніторингу щодо виявлення потреб учасників освітнього процесу (здобувачів освіти і працівників Університету, а також осіб, що отримують освітні й інші послуги в Університеті); активне формування індивідуальних освітніх траєкторій як реалізація завдання щодо врахування потреб і можливостей кожного учасника освітнього процесу; забезпечення гнучкості освітніх програм, урізноманітнення навчальних методик, урахування потреб здобувачів освіти, їхніх особливостей щодо опанування матеріалу

(особливостей сприйняття, засвоєння та відтворення інформації); зміна методів, методик і підходів до навчання; забезпечення гнучкості адміністрування, пошук ефективних управлінських рішень; відповідна підготовка науково-педагогічних, педагогічних працівників Університету для розуміння необхідності інтегрування нових освітніх методик, допоміжних технологій в практику і щоденне функціонування Університету; надання підтримки усім учасникам освітнього процесу; удосконалення підходів студентоцентрованого навчання як основи організації освітнього процесу в контексті створення інклюзивного освітнього середовища; розроблення навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта» та внесення її в перелік дисциплін для вибору здобувачами вищої освіти; забезпечення постійного інформування учасників освітнього процесу про важливість і переваги впровадження інклюзії в освіті; створення інформаційного ресурсу на сайті Університету для всебічного інформування щодо забезпечення інклюзивної освіти; проведення науково-просвітницьких заходів для здобувачів вищої освіти з метою формування культури толерантності та взаємоповаги; залучення до розвитку інклюзивного освітнього середовища міжнародних і вітчизняних організацій, волонтерів та інших заінтересованих осіб; забезпечення участі учасників освітнього процесу у міжнародних заходах з інклюзії.

Стратегія на практиці буде реалізована також завдяки організації тренінгів для педагогічних, науково-педагогічних працівників та інших працівників Університету щодо роботи з особами з особливими освітніми потребами, зокрема з інвалідністю; організації тренінгів для керівників структурних підрозділів Університету щодо набуття ними компетентності стосовно організації інклюзивного навчання; забезпеченню організації підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників з питань інклюзивного навчання, протидії насильству (домашньому насильству, булінгу, за ознакою статі тощо); організації навчання (підвищення кваліфікації) щодо роботи в команді (за віком, статтю, стажем тощо) фахівців, залучених до процесу організації інклюзивного навчання; можливості використання в освітньому процесі технологій дистанційного навчання (LMS Moodle, Google Meet, ZOOM тощо) та широкого спектра інформаційно-комунікаційних технологій для організації освітнього процесу; розробці електронних курсів на платформі LMS Moodle, які містять навчальні та дидактичні матеріали відповідно до потреб здобувачів вищої освіти (зокрема відео-, аудіоматеріали); формуванню бібліотекою Університету електронної бази навчально-наукової літератури для людей з особливими освітніми потребами; організації розроблення програм підвищення кваліфікації, доступних для осіб з особливими освітніми потребами, зокрема з інвалідністю; формуванню переліку додаткових освітніх послуг для здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами, зокрема з інвалідністю; сприянню застосування асистивних технологій з урахуванням особливостей та індивідуальних потреб учасників освітнього процесу.